

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ (1898-1913)

Ενότητα #5: ΤΑ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Διδάσκων: Χουρδάκης Αντώνης
ΤΜΗΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα **Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα** (*Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece*)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

Τα Μουσουλμανικά σχολεία

- Όσον αφορά τα Μουσουλμανικά σχολεία, τα οποία κατά τον πρώτο χρόνο της Κρητικής Πολιτείας αριθμούσαν 21 σχολεία, ενώ το δεύτερο χρόνο θα μειωθούν σε 14, γίνεται λόγος στο Κεφάλαιο Κ' και στα άρθρα 207-222.
- Η φοίτηση στα σχολεία αυτά ήταν υποχρεωτική (6ο- 10ο έτος συμπληρωμένο) και η διδασκαλία περιλάμβανε όλα τα μαθήματα των Ελληνικών σχολείων πλην των Θρησκευτικών, της Τουρκικής γλώσσας και της Ιστορίας, από την οποία επιλέγονταν τα κυριότερα γεγονότα από την Παγκόσμια.

- Οι Διευθυντές ήταν κατά προτίμηση Μουσουλμάνοι, αλλά διορίζονταν και Έλληνες. Εκεί όπου δεν υπήρχαν Μουσουλμανικά σχολεία οι μαθητές φοιτούσαν στα Ελληνικά σχολεία, αλλά απαλλάσσονταν από τη διδασκαλία των θρησκευτικών. Σύμφωνα με το Διάταγμα συνιστώνται στις πόλεις Χανιά, Ηράκλειο και Ρέθυμνο, αλλά και σε άλλα μέρη του Νησιού ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών, ιδιαίτερα Δημοτικά σχολεία (και γραμματοδιδασκαλεία –τα ‘μεκιατίπ-σιμπιάν’) για τους Μουσουλμάνους, τα λεγόμενα ‘μεκτέπ-ίπτιντάϊ’ με 5 τάξεις, καθώς επίσης και ΠαρθENAγωγεία που όταν γίνονται οκτατάξια αντιστοιχούν στα Ελληνικά Ανώτερα ΠαρθENAγωγεία.
- Με ανάλογη προσθήκη στον ίδιο Οργανισμό διευθετήθηκε με τον ίδιο τρόπο και η φοίτηση των Ισραηλιτών μαθητών στα δημόσια εκπαιδευτήρια.

Η πολιτική του αρμοστή έναντι των Οθωμανών

- Πολιτευόμενος ο Ηγεμών μετά εξαιρετικής περιποιήσεως και φιλοφροσύνης τους Οθωμανούς, ...λέγων ότι η εθνική τιμή και τα συμφέροντα του Ελληνισμού επιβάλλουσιν ου μόνον την εξασφάλισιν της ζωής, της περιουσίας και της τιμής των Οθωμανών, την πλήρη δε ισότητα αυτών ενώπιον του νόμου και των αρχών μετά των Χριστιανών, αλλά και την αναγνώρισιν προνομίων τινών... ενίσχυσε τας ενεργείας των πολιτών όσοι εν τοιούτω ειργάζοντο πνεύματι και απετύπωσε τον χαρακτήρα της ανεξιθρησκείας της νέας πολιτείας, διαχαράξας την οδόν εφ' ης έδει να βαδίση. Και εις ταύτα δεν ηρκέσθη ο Ηγεμών άλλα και δια χρηματικών μέσων, αναλαμβάνων πάσαν ευθύνην απέναντι του λαού, ειργάσθη όπως ικανοποίησιν τας απαιτήσεις του τούρκικου πληθυσμού συγκράτησιν δ' αυτόν επί της Νήσου εν ασφαλεία, εν πληρέστατη θρησκευτική ελευθερία, και υπό την σκέπην νόμων και θεσμών πεπολιτισμένης χώρας. Και μεγάλην ποσότητα ξυλείας ηγόρασε και δωρεάν προσέφερεν εις τους αγρότας Οθωμανούς όπως ανοικοδομήσωσιν τας εν τοις αγροις κατοικίας των, — και 150,000 δραχμάς διέθεσεν υπέρ των εν Ηρακλείω Οθωμανών, — και 500 δραχμάς εις εκάστην οικογένειαν υπεσχέθη διά του Αρχηγού του εν Ηρακλείω Αγγλικού στρατού επί τω όρω παλινοστήσεως (sic) εις τα χωρία των.

Δυστυχώς οι Οθωμανοί είτε υποκινούμενοι εκ Κωνσταντινουπόλεως, είτε μη ευχαριστούμενοι να συζήσωσι μετά χριστιανών ους είχαν μέχρι της χθες υποδουλωμένους, είτε εκ λόγων καθαρώς θρησκευτικών, επεχείρησαν την επανάληψιν της εξόδου ην εφαρμόζουσι κατά πάσαν κυβερνητικήν μεταβολήν καθ' ην την Όθωμανικήν κυβέρνησιν διαδέχεται Χριστιανική. Χάριν εις την εγκαινισθείσαν εν Κρήτη πολιτικήν υπό του Πρίγκηπος ο εκπατρισμός των Οθωμανών δεν έλαβε τας διαστάσεις ας είχε λάβει εν Βουλγαρία και εν Θεσσαλία, διότι εκ των 80,000 παρέμειναν εις την Νήσον 35,000 αποτελούντες τα υγιέστερα της ισλαμικής κοινότητος στοιχεία, ότι δ' είναι και το σπουδαιότερον, αλώβητος διετηρήθη η τιμή του Κρητικού λαού... Ούτω δε η Ευρώπη είδεν έκπληκτος (sic) λαόν μετά αιώνων δουλείας και καταπιέσεων απελευθερούμενον και εφαρμόζοντα το υψηλόν παράγγελμα του θρησκεύματος του, της λήθης των παθημάτων του και της μετά των αλλοφύλων και δυναστών αδελφώσεως. Ούτω από τας πρώτας ημέρας της ιδρύσεως της Κρητικής πολιτείας ελύετο το φυλετικόν ζήτημα, αποχωρήσαντος μεν μέρους του τούρκικου πληθυσμού ελευθέως και άνευ πιέσεως τίνος, παραμεινάντων δε εις την Νήσον των εν τοις πόλεσι ιδιοκτητών και βιομηχάνων, ως και των περίξ αυτών αγροτών.

Και δύο μεν των Οθωμανών κατέχουσιν υψηλάς θέσεις παρά τω ανωτέρω δικαστηρίω, εις δ' εκλήθη ως μέλος της κυβερνήσεως, έτερος εξελέγη νομάρχης της πρωτευούσης, και εν τη Νομοπαρασκευαστική επιτροπή συνεργάσθημεν μετ' αμοιβαίας εμπιστοσύνης μετά του Νεσιμή βέη Φουρφουράκη, και η πολιτεία απεδέχθη την διατήρησιν των οθωμανικών σχολείων και πολλοί βεβαίως θα προσληφθώσιν εν τω μέλλοντι υπάλληλοι άμα ως γνωρίσωσι να γράφωσι και αναγινώσκωσι την υπ' αυτών λαλουμένην ελληνικήν γλώσσαν.[Ι. Σκαλτσούνη, **Απομνημονεύματα...1900**]

Παρέμβαση της Εκκλησίας

- Σημαντική διάταξη στο Νόμο αποτελούσε το άρθρο 228 (και 229 για τα Μουσουλμανικά αντίστοιχα σχολεία) για να μελετήσει κανείς τις ανησυχίες που επικρατούσαν τότε και τη δυνατότητα ελέγχου και παρέμβασης που παρεχόταν στην Εκκλησία ως προς τα θρησκευτικά ζητήματα, ένα ρόλο που φαίνεται να διατηρεί και κατά την περίοδο της Αυτονομίας. Στο άρθρο αυτό ορίζεται ότι: «Η Ιερά Μητρόπολις δια των ανά την νήσον Θεοφιλεστάτων Επισκόπων ασκεί υπερτέραν επί παντός βαθμού Εκπαιδευτηρίων επίβλεψιν ως προς την θρησκευτικήν διδασκαλίαν και την ηθικήν των μαθητών διαπαιδαγώγησιν, καταγγέλλουσα εις τον αρμόδιον Σύμβουλον λειτουργούς της Εκπαιδεύσεως, οίτινες υπό την έποψιν ταύτην ήθελον φανή ολιγωρούντες των εαυτών καθηκόντων».

- Στο πλαίσιο αυτής της παρεμβατικής πολιτικής και ελέγχου της Εκκλησίας στο χώρο της παιδείας εντάσσεται και το υπ' αριθμ. 4411)1233 έγγραφό του Μητροπολίτη Κρήτης Ευμένιου προς την Βουλή των Κρητών στις 5 Ιουνίου 1901 με το οποίο ζητά η ερμηνεία του Ευαγγελίου στα σχολεία να ανατίθεται αποκλειστικά και μόνο στους καθηγητές των θρησκευτικών και όχι στον κάθε τυχόντα θύραθεν διδάσκοντα, ο οποίος είναι απaráσκευος εις το ερμηνεύειν

Καταπολέμηση του αναλφαβητισμού

- Παράταυτα, το πρώτο σοβαρό πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η Κρητική Πολιτεία στο χώρο της εκπαίδευσης κατά την πρώτη περίοδο της οργάνωσης της ήταν εκείνο της καταπολέμησης του αναλφαβητισμού για τη στελέχωση της κρατικής μηχανής και την όσο το δυνατόν καλύτερη προώθηση του γεωργικού και εμπορικού δυναμικού της. «Αλλ' η κατασκευή απαραίτητων δημοσίων έργων και η εμπύχωση της γεωργικής βιομηχανίας ως και η παροχή της δεούσης συνδρομής εις τους αγρότας χρήζουσι χρηματικών μέσων, τα οποία οφείλομεν να εξεύρωμεν, εάν θέλωμεν να ίδωμεν ευημερούσαν και προοδεύουσιν την Νήσον. Η θεραπεία των αναγκών του αγροτικού πληθυσμού είλκυσε πάντοτε ιδιαιτέρως τας σκέψεις μου» δήλωνε ο πρίγκιπας Γεώργιος στον ηγεμονικό λόγο που απηύθυνε προς τους Κρήτες Βουλευτές στις 19 Μαΐου 1901.

- Το 1900 το ποσοστό των αναλφάβητων ανερχόταν σε 218.344 –εκ των οποίων 130.000 ήταν γυναίκες και 88.000 άνδρες ενώ 13.091 ήταν Μουσουλμάνοι- επί 303.543 κατοίκων. Η Κρητική Πολιτεία ωστόσο καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες. Το ποσοστό των αγράμματων από 82% το 1881 μειώνεται στα 55%, ποσοστό όχι υψηλό ανάλογα με τις συνθήκες.
- Παράλληλα, από τα 523 σχολεία δε λειτουργούσαν τα 134 - λόγω έλλειψης διδακτικού προσωπικού και στοιχειώδους υλικοτεχνικής υποδομής.
- Για να κατανοήσει κανείς τη σημασία του ποσοστού φοιτήσεως στην Κρήτη αρκεί να το συγκρίνει με τα ποσοστά φοίτησης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Γαλλία	14%
Αγγλία	15%
Αυστρία	13%
Βέλγιο	11%
Δανιμαρκία	12%
Ελλάδα	6%
Ιταλία	8%
Πορτογαλία	4%
Βοσνία	2%
Ρωσία	1%
Νορβηγία-Σουηδία	16-17%
Γερμανία	16-17%

- Η Κρητική Πολιτεία βέβαια για να κατορθώσει να φοιτήσουν στα σχολεία όλοι οι άγοντες τη νόμιμη προς φοίτηση ηλικία μαθητές έπρεπε να ετοιμάσει διδακτήρια που να πληρούν όλους τους τότε όρους υγιεινής και παιδαγωγικής, να τα εφοδιάσει με τα κατάλληλα διδακτικά όργανα και να τα στελεχώσει με το αναγκαίο διδακτικό προσωπικό. Παράλληλα έπρεπε να ιδρύσει σχολεία σε όλες σχεδόν τις κώμες, διότι το συγκοινωνιακό δίκτυο του νησιού ήταν ελλιπές και προβληματικό, με αποτέλεσμα η επικοινωνία ακόμα και μεταξύ όμορων κωμών να καθίσταται πολύ δύσκολη.

- Ωστόσο, για την ανέγερση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και τον εφοδιασμό τους με όλα τα αναγκαία διδακτικά όργανα η Κρητική Πολιτεία δεν μπορούσε ευθύς αμέσως να μεριμνήσει, καθότι η οικονομική της κατάσταση δεν της επέτρεπε να προβεί στην κάλυψη όλων των αναγκών της εκπαίδευσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ένα μεγάλο μέρος των αναγκών αυτών να περάσει στις κοινότητες, οι οποίες μέχρι της ανεγέρσεως κατάλληλων διδακτηρίων μίσθωναν ιδιωτικές κατοικίες. Η πολιτεία εντούτοις συνέδραμε την προσπάθεια αυτή των κοινοτήτων είτε στέλνοντας επί τόπου αρχιτέκτονες του δημοσίου για να δώσουν τις αναγκαίες οδηγίες για την ανέγερση σχολικών κτιρίων είτε αρχιτεκτονικά σχέδια, είτε πάλι χρήματα και ξυλεία. Η κυβέρνηση επίσης φρόντισε να παρέμβη στον τρόπο που οι κοινότητες θα αγόραζαν έπιπλα και διδακτικά όργανα, επιλέγοντας η ίδια αυτά που έκρινε καταλληλότερα «συμφώνως προς τα πορίσματα, εις α έχουσι σήμερον καταλήξει άνδρες ειδικώς εις σχολικά ζητήματα ασχολούμενοι». Τότε αγοράστηκαν και διανεμήθηκαν 50 έδρες, 270 μαυροπίνακες, 204 τραπέζια, 604 καθίσματα, 22 ερμάρια, 400 γεωγραφικοί χάρτες, 100 αριθμητήρια, 100 αναγνωστήρια, 30 αβάκια, 200 αναρτητήρια, 20 σειρές γεωμετρικών σχημάτων και 10.445 θρανία, επιβαρύνοντας υπό τύπο εγγραφής μία δραχμή κάθε μαθητή ανά εξάμηνο.

- Ήδη από τον πρώτο κιάλας χρόνο της λειτουργίας των σχολείων ο επί της Παιδείας Σύμβουλος περιέγραφε στους Κρήτες Βουλευτές την οικτρή κατάσταση στην οποία βρισκόταν και από άποψη επίπλων τα σχολεία της Κρήτης: «Έχω κύριοι εκθέσεις από τους Επιθεωρητάς οι οποίοι διεκτραγωδούσι δια των μελανώτερων χρωμάτων την κατάστασιν των σχολείων λόγω της ελλείψεως θρανίων. Εγώ αυτός επήγα εις το Παρθεναγωγείον Βάμου και είδα 60 έως 70 κορίτσια να κάθωνται εις τα ποδαράκια των επάνω και εμάνθανον γράμματα. Πηγαίνω εις το δημοτικόν σχολείον το ίδιο. Υπήρχον εκεί μερικά από τα παλαιά σεσαθρωμένα θρανία, αλλά τα περισσότερα εκάθηντο εις τα κούτσουρα και τις πέτρες. Αυτή δεν πιστεύω, κύριοι, να νομίζητε ότι είναι κατάστασις σχολείων. Αν το παιδί καθήμενον αναπαυτικώς εις το θρανίον δεν πρέπει να κάθηται πρισσότερον των τριών ωρών την ημέραν κατά τα πρώτα έτη των σπουδών του όπως αποφαίνονται άνδρες σοφοί και όπως ενομοθέτησεν η Αυστρία εσχάτως, δεν ηξεύρω τι ειμπορεί να είπη κανείς, όταν το παιδί αναγκάζεται να κάθηται ανακούρκουβα... δεν ημπορεί να γράψη, η σπονδυλική στήλη κυρτούται, τα μάτια στραβώνονται ... ».

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

